

זכרון עולם

האשה החשובה ודפית צדקה וחסד מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד ר' **משה שניצר** ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה" ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי" 03-5775333

חולמ סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, ה' חשון תשפ"ג **מסכת נדרים ה' - י"א ♦ כלים ה' ז' - ט', א'** גליון מס' 1223

השבוע בגליון

♦ צרעת שלפני מתן תורה - מה טיבה?
 ♦ באלו מקרים ראוי לחוש לדברי חלומות?
 ♦ כל חלום הוא ספק אמת ספק שקר
 ♦ כל החלומות שקר, למעט מקרים נדירים

♦ הבעל יכול לאסוף ג' אנשים כדי להשאל על הפרשת חלה של אשתו?
 ♦ איסור הזכרת שם שמים לבטלה
 ♦ מדוע השוחט צריך לבדוק את סכיניו לפני השחיטה?

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

יום הזיכרון

קוראים יקרים.

בשבוע זה, בו חל יום הזיכרון של הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, נאה וגם ראוי להביא את הסיפור הבא, העוסק במסכת שנלמדה תוך שמירה בחירוף נפש על קביעות עיתים לתורה - נשמת אפו של הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, ראש ישיבת חכמי לובלין ומחולל ומייסד "הדף היומי", אשר לנגד עיני רוחו עמדו דמויותיהם של יהודים מכל הגוונים, בכל המעמדות ומכל הסוגים, ברצותו לאפוף את העם ברוח התורה ובלומודת.

בספר "זכור" מובא סיפור מרגש ביותר, שמספר הרב סיני אדלר, אשר עבר את מוראות השואה.

היה זה באושוויץ.

בליל חורף קר ומושלג, אילצו הנאצים ימ"ש את שוכני הבלוק בו אירע המעשה, לעבור "חטוי". הם הועברו לבית מרחץ מיוחד, בגדיהם ניטלו מהם

דף ז/ב ועניות כמיתה שנאמר כי מתו כל האנשים

צרעת שלפני מתן תורה - מה טיבה?

שאלה נוקבת העסיקה רבים מגדולי הדורות, החל מתקופת הראשונים. בגמרתנו נאמר כי דתן ואבירם ירדו מנכסיהם בשעה שמשו רבינו ע"ה היה אמור לשוב למצרים ממדין, שהרי כשהקב"ה הורה למשה רבינו לשוב למצרים הוא אמר לו כי אין לו לחשוש מדתן ואבירם (שמות ד/יט): "כי **מתו** כל האנשים המבקשים את נפשך". מאחר שאנו מוצאים את דתן ואת אבירם גם בפרשת קרח, במדבר סיני, על כרחך שלא מתו במצרים, וכוונת הפסוק שירדו מנכסיהם וכונו 'מתים' לפי שעני חשוב כמת.

השאלה המתבקשת היא, מניין שהענו? הן גם סומא וגם מצורע חשובים כמתים, ומדוע אין לפרש שדתן ואבירם נסתמאו או נצטרעו!

הר"ן מבאר כי על כך שלא היו עוורים אנו למדים מן הנאמר בפרשת קרח "העיני האנשים האלה תנקר" - עיניהם תפקדו, איפוא. על כך שלא היו מצורעים אנו למדים מן הנאמר שהם היו "בקרוב כל ישראל". לו היו מצורעים, דינם להיות מחוץ למחנה.

שמה תאמר, כותב הר"ן, יתכן שהיו מצורעים במצרים אך שבו ונתרפאו בעת מתן תורה, כדברי המדרש הידועים שבשעת מתן תורה נתרפאו כל החולים, ולפיכך בפרשת קרח כבר לא היו מצורעים, אך במצרים, שעה שנאמר עליהם "כי מתו כל האנשים", היו מצורעים? הר"ן מתרץ, כי הן גם ידוע שבחטא העגל שבו הכל למומם, וממילא, אם דתן ואבירם היו מצורעים לפני מתן תורה, היו צריכים להצטרע גם לאחר מכן ולא היו יכולים לשהות בקרב ישראל בעת פרשת קרח. תמה תמהו גדולי עולם, כיצד נעלמה משנה מפורשת מעיני הר"ן, הן במסכת נגעים (פרק ז' משנה א') נאמר: "אלו בהרות טהרות: שהיו בו קודם למתן תורה...". כלומר, מי שהיה מצורע לפני

לעילוי נשמת ראש ישיבת חכמי לובלין והוגה ומחולל הדף היומי

מרן הגאון רבי **מאיר שפירא מלובלין** זצוק"ל

נלב"ע ז' בחשון תרצ"ד

תנצב"ה

לעילוי נשמת

משה ליכטנשטיין ז"ל

הר"ר ב"ר אליהו רפאל ז"ל

נלב"ע ט' בחשון תש"ס

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידנו

הר"ר **יזהר ליכטנשטיין** ומשפ' שיחי - רעננה

לעילוי נשמת

האשה הצדקנית המחנכת מרת שרונה טורק ע"ה

ב"ר דוד שלזינגר זצ"ל

אשת הרב משה טורק זצ"ל

נלב"ע ז' בחשון תשס"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

אברהם חיים קוט ז"ל

ב"ר צבי ז"ל

נלב"ע ז' בחשון תשל"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י בניו

פנחס צבי ויוסף מרדכי קוט שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **יענטא פערל מונדרר** ע"ה בת אברהם ז"ל

נלב"ע ח' חשון תשע"ח **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

מתן תורה אינו טמא לאחר מתן תורה בשל צרעת זו. מעתה, יתכן שדתן ואבירם היו מצורעים, ולפיכך כינם הכתוב 'מתים', ובכל זאת בפרשת קרח הם היו "בקרב כל ישראל" ולא מחוץ למחנה, מפני שצרעת שהחלה לפני מתן תורה אינה מטמאת!

על כרחך עלינו לבאר, כי מאחר שבעת מתן תורה הכל נתרפאו ממומיהם ושוב ולקו בהם בחטא העגל, הרי לפנינו "פנים חדשות" - אין זו אותה צרעת ולא עליהם נסובים דברי המשנה כי מי שהיה מצורע לפני מתן תורה לא נהיה טמא בעת מתן תורה. אם אכן כך, למי, איפוא, מכוונת משנה זו? הן הכל התרפאו בעת מתן תורה ולא היה איש מישראל שנותר חולה!

רבינו ה"חתם סופר" זצ"ל עוסק בשאלה זו בחידושיו למסכתנו ובאמצעות סידור מאורעות אותם הימים אחד לאחד הוא מיישב את דבריו של הר"ן.

ארבעה אירועים משמשים בתשובתו, ונמנה אותם לפי סדר התרחשותם.

א. מתן תורה.

ב. חטא העגל.

ג. יום הקמת המשכן, בו לימד משה את ישראל שמונה פרשיות, ביניהן פרשת נגעים.

ד. פרשת המתאוננים - רשעי ישראל התלוננו במדבר "מי יאכילנו בשר?" (במדבר פרק י"א).

ובכן, אומר ה"חתם סופר", ראשית, המדרש שהובא, כי בשעה שחטאו ישראל בעגל, החולים שהבריא חלו שוב, אינו מוסכם על הכל, כי המדרש מביא דעה נוספת שכך אירע להם בפרשת המתאוננים, אך לא בחטא העגל. זאת, ועוד: המשנה במסכת נגעים בה נאמר כי מי שהיה מצורע לפני מתן תורה לא נטמא בטומאת צרעת, אינה מתכוונת למתן תורה בהר סיני, אלא ללימוד הלכות מצורע על ידי משה רבינו ביום הקמת המשכן - מי שהיה מצורע לפני כן לא נטמא, רק מי שלקה בצרעת לאחר מכן.

עתה הדברים מובנים היטב: אכן כל מי שהיה מצורע לפני מתן תורה בהר סיני, לא שב למומו כי אם בעת פרשת המתאוננים והללו וודאי נטמאו בטומאת צרעת, כי כבר לימד משה לישראל את דיניה ביום הקמת המשכן (הוא מבאר, כי הר"ן נקט "חטא העגל" כשגרת לשון אך כוונתו לפרשת המתאוננים). על מי, איפוא, נסובים דברי המשנה? על אנשים שלקו בצרעת מעת חטא העגל עד יום הקמת המשכן. משעה שחטאו ישראל בעגל הוסרה מהם ההשגחה הניסית ומי שעל פי טבעו נזדמן לו ללקות בצרעת - לקה. אותם אנשים לא נטמאו כשמשנה לימד לישראל את פרשת נגעים ביום הקמת המשכן...

דף ח/א נידוהו בחלום צריך י'

באלו מקרים ראוי לחוש לדברי חלומות?

פעמים אחדות דנו בגליונותינו על אודות החלומות.

במאמר שלפנינו נתמקד בנידון שהאחרונים עסקו בו רבות: עד כמה ומתי על אדם לחוש לחלומותיו ולנהוג הנהגות מעשיות על פיהם. במרכז הדיון ניצבות שתי סוגיות סותרות, לכאורה. בגמרתנו נאמר מפורשות: "נידוהו בחלום - צריך עשרה בני אדם להתיר לו". כלומר, החולם כי נידוהו, צריך להתיר את נידויו בפני עשרה בני אדם יודעי למד. מאידך במסכת סנהדרין (ל/א) נאמר לגבי אדם שאביו נפטר וידוע לו כי הותר אחריו מצבור מעות אך אינו מוצאן, ובחלומו נגלה אליו אביו ואמר לו: "כך וכך מטבעות יש באותו אוצר, והוא טמון במקום פלוני, אך דע כי מעות מעשר הן ולא מעות חולין!" שאדם זה יכול להשתמש במטבעות ואינו צריך לחשוש כי של מעשר הן, מפני ש"דברי חלומות - לא מעלין ולא מורידין".

כל חלום הוא ספק אמת ספק שקר: התשב"ץ (שו"ת חלק ב' סימן קכ"ח) סולל שיטה ברורה בעניין וכותב: "מה שמרפא שבר קושיא זאת הוא מאמר אחר הנזכר... בברכות"; במסכת ברכות (נה/ב) מובאים דברי רבא כי יש חלומות הבאים על ידי מלאך ויש מהם שמקורם ב"שדים". כלומר, ישנם חלומות שהם מעין דמעות נבואה (ראה ברכות נז/א) ואין לבטלם. ויש חלומות שמקורם בחזיונות תעתועים ואליהם אין להתייחס כלל. מאחר שאיננו יודעים את מקורו של כל חלום, אנו מסופקים מה טיבו ולפיכך לגבי איסורים עלינו להחמיר כבכל ספק איסור, אך לגבי דיני ממון אין לנהוג על פיו ולהוציא ממון מחזקתו, שהרי כלל בדיני ממון קובע שאין מוציאים ממון מספק. גמרתנו מורה, איפוא, לחולם שנידוהו, שיקבץ עשרה אנשים שיתירו את נידויו מחמת הספק, שמה חלומה אמת.

כל החלומות שקר, למעט מקרים נדירים: לעומתו, רבי שמואל לנדא, בנו של הנודע ביהודה כותב (שיבת ציון סימן נ"ב), כי "ידוע ומבורר במופת שרוב החלומות... עליהם אמרו דברי חלומות אינן מעלין ואינן מורידין, רק המיעוט מיעוטא דמיעוטא הם הוראה והודעה מן השמים". לפיכך הוא קובע, כי גם חלומות שתוכנם איסור, אינם מעלים ואינם מורידים, כי רוב החלומות שקר

לתהליך חיסוי, אך עקב תקלה במתקן החיסוי לא היו הבגדים מוכנים.

הנאצים שלא היו מוכנים להפר את הסדר, הורו לאומללים לצעוד חזרה אל הבלוק כמות שהם. בכפור העז הם הלכו לבלוק, עלו על הדרגשים וחיפשו מקלט מפני הצידה הנוראה, תחת שמיכות דקיקות ובלות.

והנה פנה אליו יהודי ואמר לו: "יודע אתה, זוכר אני קצת את מסכת ביצה. בהגיעי למחנה התופת הזה, קבעתי לעצמי עיתים לתורה!"

- **"איך?** כיצד אפשר במחנה ריכוז ללמוד תורה", תמהתי.

- **"כל** לילה, בשכבי על משכבי, כאן על הדרגש, אני קובע לי עיתים לתורה, אני חוזר מלה במלה על מה שלמדתי בביתי, מתוך הסוגיות השגורות בזכרוני" - אמר לי היהודי בתמימות והוא המשיך ואמר:

"ובכן, גם כעת אינני רוצה לבטל את הקביעות שקבעתי עיתים לתורה, ואני מבקש ממך שתקשיב לי". וכך הוא החל לשנן לפני את דף הגמרא עם הניגון הנוגה-מאושר הידוע.

וכך, בשכבנו בערב, לילה לילה, קבענו "עיתים לתורה".

יעלו ויבואו לפני רבון העולמים זכויותיהם של רבבות יהודי הדף היומי הקובעים עיתים לתורה, ויהי רצון שנזכה לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק.
פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף ז/א יש יד לצדקה

עולם הפוך

פעם נזדמן המלבי"ם לעיר אחת וראה כי מנהגם לנשק ספר תורה ביד ולא בפה. עוד ראה כי אין הם משופעים במידת הצדקה לעניים; די לנו, אמרו, בנדרים שאנו נודרים בבית הכנסת. **עולם** הפוך אני רואה, אמר להם. ספר תורה נושקים ביד וצדקה נותנים בפה. מוטב כי תנהגו ההיפך: ספר תורה תנשקו בפה וצדקה תתנו ביד...

דף ז/א בפ"ק זו צדקה

מדוע אין ברכה על מצוות צדקה

אומרים בשם בעל בני יששכר זצ"ל: מדוע לא תקנו ברכה על מצוות צדקה? משום "לא שבקת חיי לכל עני". עני בא ופושט יד; הולך העשיר נוטל ידים וחוגר אבנט, ואם מופלג בחסידות הוא - אף הולך וטובל במקוה, עולה אומר "לשם יחוד" ובייתים פורחת נשמתו של אותו עני...

דף ח/א אשכים ואשנה... נדר גדול נדר לאלהי ישראל

לא כתב בעז"ה

הגרא"ז מלצר זצ"ל התאמץ פעם למסור שיעור בשיבת עץ חיים, במסירות נפש של ממש. **את** הטעם למעשהו הסביר למקורבו: בדף מראי המקומות שהני תולה על קיר הישיבה הנני כותב "בעז"ה, הרי זה בעיני כמו 'בלי נדר'. הפעם שכחתי לכתוב זאת וכאילו נדרתי לומר שיעור, ונדר צריך לקיים...

דף ח/א נדר גדול נדר לאלהי ישראל

בר מצווה בגלל נדר

סיפר הגרא"מ שך זצ"ל: **אביו** של הגרא"ז מלצר זצ"ל היה עני מרוד. בהגיעו בנו לגיל מצוות הזמין **שלושה** אנשים לחגיגת הבר מצוה ועוד התנצל לפנייהם על כך באמרו: כאשר נכנס לברית אמרתי שכשם שונכנס לברית כן יכנס לתורה וחופה, וחוששני משום נדר אם לא אציין את כניסתו לתורה כפי שצינתי את כניסתו לברית. (קול התורה, ניסן תשס"ב, צב).

ידברו ואין לחשוש למיעוט. ברם, בסוגייתנו העוסקת במי שחלם שנידוהו, הן אפשר שמודיעים לו שסכנה באה עליו (עיין תוספות) ולגבי סכנה חוששים גם למיעוט שבמיעוט.

לפנינו, איפוא, שתי גישות; האם לגבי כל חלום יש להתייחס כספק אמת ספק שקר, או שכל החלומות, למעט בודדים בלבד - שקר.

בעל שיבת ציון מוצא כי בנושא זה כבר נחלקו רבותינו הראשונים.

חלום מפחיד - התעוררות משמים: הנה, הריטב"א (תענית יב/ב) כותב: "אף על פי שאמרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, מכל מקום, כשבא לו התעוררות בחלום על ענייני עצמו, ראוי לו לחוש לדבר אם רואה עצמו נבהל ונפחד; שזה ודאי הערה מן השמים הוא שבא עליו, שיחפש במעשיו ויחזור בתשובה. ועל זה הדרך אמרו: מי שנידוהו בחלום ילך לפני עשרה... ויתירו לו. והטעם לעניין שאמרנו; כי הערה הוא מן השמים שעשה נסתרות והיה צריך לנדות, או שעשה עבירות חמורות, שהוא נזוף לשמים. ומתוך שיטרח בכל זה יפשפש במעשיו, ואותם חכמים יורוהו דרכי תשובה. ולפיכך, כל שרואה חלום שמפחידו, ראוי לו להתענות ולחזור בתשובה".

מדברי הריטב"א עולה כי אין חובה הלכתית לעשות כן, וזו גם דעת בעלי התוספות.

ברם, מדברי הרשב"א (הובאה ב"ד סימן ר"י סעיף ב') מוכח בעליל כי דעתו כגישה הראשונה שלגבי כל חלום אנו מסופקים אם אמת הוא אם שקר, שכן, הוא מורה שמי שנדר נדר בחלום - צריך התרה לנדודו זה. לו היה סובר שגמרתנו מזקיקה התרת נידוי רק מפני הסכנה, לא היה מורה שהחלום שנדר צריך התרה!

לעומתו הר"ן (סנהדרין שם) חולק על דבריו וכתב כי אין להשוות בין חולם שנידוהו לבין הנודר בחלום. שיטתו היא בוודאי כי דווקא בחולם שנידוהו צריך להתיר את נידויו מפני הסכנה, לא כן בנודר בחלום שסכנה אין כאן ולפיכך אין צורך להתייחס אל החלום.

אחת ההשלכות ההלכתיות המשמעותיות הנובעות מנידון זה היא, כיצד ינהג מי שנידוהו בחלום עד שימצא עשרה שיתירו לו את נידויו, שכן, אם הגמרא הזקיקתו להתיר את נידויו רק מפני חשש שחלום זה מורה על סכנה קרבה ובאה, אין כל עילה לכך שיתנהג כמנודה, אך אם הזקיקוהו להתיר את נידויו מפני שיש לחשוש שמא אכן הוא מנודה משמים, כי לגבי כל חלום אנו מסתפקים אם הוא אמת או שקר, הרי שעליו לנהוג כמנודה! [אין להתקרב לד' אמותיו, ועוד] (ראה ר"ן ושו"ך י"ד סימן של"ד ס"ק נ"ד).

חלום עם פרטים ברורים: מעניין לציין את דברי המהר"ץ חיות (יומא פג/ב) כי אם בחלום נמסרו פרטים וסימנים ברורים לחולם, עליו לחשוש בכך ולא לזלזל בו.

לא עסקנו אלא בקצהו של נושא רחב ועמוק, כפי שמקדים בעל שיבת ציון (שם) בתשובתו: "דע לך אהובי תלמידי! כי ענייני החלומות הם דברים מכוסים וסתומים וסיבתם נעלם מעיני בשר ודם" (וראה אנציקלופדיה תלמודית כרך ז' ערך דברי חלומות).

דף ח/ב בעל נעשה שליח

הבעל יכול לאסוף ג' אנשים כדי להשאל על הפרשת חלה של אשתו?

שאלה מעשית הוצגה לפני רבה של ירושלים, הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל (שו"ת הר צבי י"ד סימן קצ"ג), ומעניין להביט בהשתאות כיצד הוא טווה את פסק ההלכה תוך ניתוב דרכו בין שלש שיטות ראשונים המפרשים את סוגייתנו.

להשאל על הפרשת חלה: מעשה באשה שהפרישה חלה מעיסתה ולאחר מכן ה"חלה" התערבה בטעות בכל הבצק. כידוע, ה"חלה" קדושה ומותרת באכילה לכהנים טהורים בלבד. בימינו שהכל טמאי מתים, אסורה החלה באכילה, ועתה שהתערבה החלה בבצק - כל הבצק אסור באכילה. הפתרון למקרה זה הוא "להשאל" על הפרשת החלה. כלומר, כשם שאפשר לבטל נדר על ידי שבפני שלשה אנשים הנודר מתחרט על הנדר למפרע [והם פותחים לו "פתח" - שאם היה יודע בעל הנדר כי כך וכך יארע, לא היה נודר], כך גם אפשר להשאל על הפרשת חלה ולבטלה מעיקרה. לאחר מכן כל הבצק שב להיות טבל ושוב תופרש חלה כדין (ראה רמ"א י"ד סימן שכ"ג).

האשה ביקשה לשגר את בעלה כדי שישאל על הפרשת החלה, והבעל, איש יודע ספר, פנה לברר אם עליו להשאל על הפרשת החלה דווקא בפני שלשה אנשים שכבר מכונסים. שהנה, בגמרתנו מבואר כי בעל הבא להשאל על נדרי אשתו, לא יקבץ שלשה אנשים כדי להתירם, אלא רק אם נזדמנו לו שלשה אנשים שכבר יושבים יחד, הוא רשאי לשטוח בפניהם את נדרי אשתו שיתירום.

האם גם במקרה זה עליו להקפיד על כך?

ובכן, עלינו לברר מה טעמו של דין זה.

שלש שיטות סללו הראשונים בהבנת הדברים.

דף ח/א אלא הא קמ"ל, דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה

הזריזות למצוות - תנאי לקיומן

רבנו משה חיים לוצאטו מבאר בספרו מסילת ישירים (פרק ו'), כי הזריזות לעשיית מצוות היא תנאי יסודי לקיום המצוות כראוי, כי היצר הרע רוקם תחבולות להכשיל את האדם, ואם יתרפה ויתעצל ולא יתחזק לרדוף אחריהן, לא יעלה בידו לקיימן.

דף י/א אלא שציער עצמו מן היין

יין - טוב או רע?

תמה החוזה מלובלין זיע"א: הרי חז"ל אמרו שהרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, ונמצא שהיין דבר גרוע?

חזר ויישב: היין דבר טוב הוא, ואין לאדם לצער עצמו ממנו, אולם כל זאת למי שטבעו טוב והגון, אך מי שאינו טוב ומושלם, עליו להנזר מן היין. ומי הוא זה שאינו טוב ומושלם? זה שנזדמן לו לראות בעיניו מעשה רע... (אמרות חכמה, נשא).

דף י/א כל היושב בתענית נקרא חוטא

מוכרחים לאכול

בשולחן השבת של הדברי חיים מצאנו הוא פנה לאחד מחסידיו ובירר כי לא פסחו עליו בהגשת האוכל.

- **רבינו!** לא באתי לכאן לשם אכילה, השיב החסיד בעניו.

נו, חייך הדברי חיים, ואמר: גם הנשמה לא באה לעולם לשם אכילה, ובכל זאת אם אין מאכילים אותה היא בורחת...

דף י/ב שלא יאמר אדם לה' עולה

שלום עליכם אליהו הנביא

בגמרא מבואר כי המקדיש קרבן לא יאמר "לה' עולה" אלא "עולה לה". טעם הדבר, שמא ימות לאחר שיוציא מפיו את המילה הראשונה, ואם יאמר "לה' עולה", לא ישלים את המשפט ונמצא מוציא שם שמים לבטלה.

בכך ביאר רבי יששכר דוב רוקח מבעלז זצ"ל את האמור בפיוט "אליהו הנביא" - "אשרי מי שראה פניו בחלום. אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום".

"אשרי מי שראה פניו בחלום" - ואם תאמר מניין ידע שאלהיו הוא ולא צדיק אחר? "אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום", כאשר אומרים "שלום עליכם" לאדם הוא משיב "עליכם השלום" אין הוא משיב "שלום עליכם" כי שמו של הקב"ה שלום, ולכן כדרך שאומרים "חטאת לה" ולא "לה' חטאת" שמא ימות, יש לומר גם כן "עליכם השלום" [הפתוח ואומר "שלום עליכם" אין לו לחשוש בכך, כי המקדים שלום לחתירו מאריכין לו ימיו ושנותיו ודאי יזכה להשלים ולומר "שלום עליכם"]. אולם אליהו הנביא, שאינו מת, משיב "שלום עליכם" גם כן, ולכן אם ההוא "החזיר לו שלום" דהיינו שלום עליכם, ודאי אליהו הוא...

עילוי נשמת

יששכר דב פרנקל ז"ל

ב"ר אברהם מנחם ז"ל

נלב"ע י' מר-חשוון תשע"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י בניו ובנותיו שיחיו

לעילוי נשמת

מרת פאני שפילברגר ע"ה

(לבית שפרד) ב"ר נפתלי דב ז"ל

נלב"ע ז' בחשוון תשמ"ז תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

הגמרא לאנשים הנזהרים בדבריהם ואף כשצריכים להזכיר שם ה' אינם מזכירים אותו בפירוש ועוד מוסיפים לתארו בתארי שבת, כגון, 'ה' יתברך שמו' וכדומה].

ברכה לבטלה, אסורה מן התורה? איסור הזכרת שם שמים לבטלה נידון פעמים רבות במהלך הדורות לגבי אופנים שונים ומקרים שונים, אם אסורים הם אם לאו. המחלוקת העקרונית ביותר היא לגבי ברכה לבטלה, האם חומרת האיסור היא כהוצאת שם שמים לבטלה ואיסורו מן התורה - כך סובר הרמב"ם - או שמא מן התורה אין איסור בדבר, משום שהמברך אמר את שם ה' במסגרת שבח והודאה, וכגון, מי שמברך שלא בשעת אכילה או שתיה "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו", כלום הוציא שם שמים לבטלה? הרי הוא משבח את הקב"ה ומקלסו! ובכל זאת, איסור חכמים בדבר, על שבירך את הברכה שלא לפי הוראות חכמים, שקבעו אימתי לברכה - כך סוברים בעלי התוספות (עיין שו"ת הרמב"ם סימן ק"ה ובמגיה, ובמגן אברהם סימן רט"ו ס"ק ו' ושם במחצית השקל ובאליהו רבה ובמשנה ברורה ס"ק כ'), ובתוספות ראש השנה לגא, וע"ש בדברי חמד כללים מערכת ב' כלל קט"ו).

השומע ברכה מחבירו, והחליט לא לקיים את המצווה: רבינו יחזקאל לנדא זצ"ל, בעל נודע ביהודה, מסתפק בספרו צ"ח (ברכות כא/ב) האם גם ב"שומע כעונה" תיתכן ברכה לבטלה, וכגון: מה דינו של אדם ששמע ברכה מחבירו מתוך כוונה לצאת ידי חובה על ידי "שומע כעונה", ואחר כך החליט שלא לקיים את המצווה, האם נחשב כמברך ברכה לבטלה, שהרי שומע - כעונה והרי הוא כמי שענה את הברכה ולבסוף לא קיים את המצווה, או שמא מאחר שלא אמרה במו-פיו, אינו נחשב כמי שבירך ברכה לבטלה [ועיי"ש שצידד שנחלקו בזה ראשונים ועיין גם בהגהות רעק"א על הצ"ח].

בשו"ת הר צבי (יו"ד סימן כ"א) דן בדבר וכותב כי לכאורה, ניתן להכריע ספק זה מדברי הש"ך הבאים.

מדוע השוחט צריך לבדוק את סכיניו לפני השחיטה? הלכה פסוקה היא, כי העומד לשחוט צריך לבדוק את סכיניו לפני השחיטה. מה טעם? שני נימוקים לדבר. האחד, שמא לאחר השחיטה ישכח לבדוק ויתכן שהסכין פגום ויאכלו ישראל בשר נבלה. זאת, ועוד: אם ימצא סכיניו פגום, נמצא שבירך ברכה לבטלה שהרי לא מעשה שחיטה עשה אלא חיתוך בעלמא וברכתו - לבטלה.

הש"ך כותב כי ההבדל בין הטעמים בא לידי ביטוי בשוחט שאינו מתכוון לברך בעצמו, אלא עומד לצאת ידי חובת הברכה על ידי שמיעתה מחבירו העומד לשחוט גם הוא; לפי הטעם הראשון עובדה זו אינה פוטרת אותו מבדיקת הסכין, שמא ימצא פגום ויכשלו באכילת נבילה, אך לפי הטעם השני אינו חייב לבדוק את הסכין לפני השחיטה, כי גם אם ימצא פגום הן הוא לא בירך, אלא חבירו, ולא הוציא מפיו ברכה לבטלה.

על פניו נראה כי הש"ך הכריע שהשומע ברכה מחבירו ולבסוף לא קיים את המצווה, אינו נחשב כמברך ברכה לבטלה! שהרי כך הוא פוסק לגבי שוחט זה, שאף על פי שיתכן שלבסוף יתברר שלא ביצע 'שחיטה', רשאי הוא לשמוע את הברכה מחבירו בלא חשש שמא ייחשב כמברך ברכה לבטלה. מכאן, שגם השומע ברכת המצוות מחבירו מתוך כוונה לצאת ידי חובה ולקיים את המצווה, רשאי להמלך בדעתו ולהמנע מקיומה ולא ייחשב לו הדבר לעוון.

ברם, התבוננות קלה מעלה שאין המקרים דומים ולא ניתן להשוות ביניהם. השוחט דן הן יודע מתחילה, ככל שוחט, שאם הסכין אינה בדוקה יתכן שהיא פגומה. לפיכך, מלכתחילה כל כוונתו היא להתכוון לצאת ידי חובה **בתנאי** שסכיניו אינה פגומה. ברם, זה השומע ברכה מחבירו מתוך כוונה גמורה לצאת ידי חובה, הן לא התנה במחשבתו כי אם ירצה - שמיעתו זו לא תחשב לו כענייה ולפיכך אין ללמוד מדברי הש"ך להכרעת ספק זה.

הבעל שליח - חידוש: הרמב"ם נוקט כי לעולם אדם אינו יכול להיות שליח עבור חבירו כדי להתיר את נדריו. ברם, באשה הקלו שבעלה יוכל להיות שליח עבורה, מפני ש"אשתו כגופו", אך סייגו והגבילו היתר זה שאינו יכול לקבץ שלשה אנשים אלא רק אם מצא שלשה אנשים מכונסים יכול להתיר בפניהם את נדרי אשתו.

הבעל שליח - ברור מאליהו, אך חז"ל הגבילוהו: בעלי התוספות סוברים להיפך: לעולם יכול אדם להיות שליח עבור חבירו להתיר את נדריו, ואילו את הבעל הגבילו חז"ל שלא יעש כן, פן כל אימת שיהיו נדרי אשתו קשים עליו יקבץ שלשה ויבקש להתיר את נדריה, גם שלא על פי דין. לפיכך הזקיקוהו לטרוח למצוא שלשה אנשים מכונסים וכך יתמעטו הפרות הנדרים של בעל בשליחות אשתו.

רבי אליעזר ממיץ סבור כי בעל שנשלח על ידי אשתו להפיר את נדרה, אינו זקוק להתירו בפני שלשה אנשים מכונסים דווקא אלא רשאי לכנס שלשה לצורך העניין. לא דיברה גמרתנו אלא בבעל שאשתו לא ביקשה ממנו מפורשות להתיר לה את נדריה, בעל זה ביקשו חכמים להגביל להתיר את נדריה בפני אנשים שכבר מכונסים ממילא, כי הם אמדו בדעת האשה שהיא מסכימה להחלטת בעלה רק אם אין הדבר כרוך בבושה, ואם עליו לקבץ אנשים לשם כך היא בושה ואינה מסכימה.

בשולחן ערוך לא הובאה דעתו של רבי אליעזר ממיץ, מפני שהוא יחיד נגד רבים - הרמב"ם ובעלי התוספות הנוקטים כי לעולם בעל יפר נדרי אשתו רק בפני שלשה אנשים שהיו מכונסים ממילא, ולפיכך, לכאורה במקרה דנן, יכול הבעל להשאל על הפרשת החלה רק בפני שלשה אנשים המכונסים יחדיו ממילא.

ברם, כותב הרב פראנק, כאשר נתבונן ונעיין בשיטת בעלי התוספות נמצא כי במקרה בו אנו עוסקים גם הם יודו כי הוא אינו כלול בהגבלת חז"ל אלא הבעל רשאי לקבץ שלשה אנשים לצורך הפרת נדרי אשתו. שהנה, בעלי התוספות נימקו את הגבלת חז"ל בכך שלא יפר את נדריה שלא כדין, וכאשר יצטרך להתאמץ יחשוב פעם ופעמיים לפני שהוא מתיר את נדריה. השאלה המתבקשת היא, מדוע לא תקנו כך לכל אדם! הן כל אדם יכול להתיר את נדריו בנקל ויש להגבילו שיפר את נדריו רק בפני שלשה אנשים שהיו מכונסים ממילא! ההסבר לדבר הוא, כי את נדרי עצמו לא יבוא אדם להתיר שלא כדין, כי חושש הוא לעבור על נדרו אחר שיוודע שהותר שלא כדין, ברם, בנדרי אשתו קיים חשש שמא לא יקפיד כל כך כי איסורה הוא ולא איסורו.

הבעל לא יזלזל, כי הוא יאכל מן הבצק... מעתה יש יסוד להניח, כי בנידון כגון דידן, שההישאלות על הפרשת החלה נוגעת גם לבעל, כי הוא אוכל ממה שאשתו מכינה... הוא מקפיד להתיר על פי דין ואינו מזלזל בדבר וגם בעלי התוספות יודו כי מקרים מסוג זה אינם כלולים בהגבלת חז"ל [ועיי"ש מה שמפלפל עוד בנידון].

לפנינו, איפוא, שתי שיטות - בעלי התוספות ור"א ממיץ, נגד דעת יחיד - הרמב"ם - ויכול הבעל להשאל עבור אשתו...

[ראוי לציין כי קיים נידון אם בהפרשת חלה האשה נחשבת כשליחה של הבעל לקיום המצווה, שהרי הממון - שלו. לפי זה יתכן שרק הבעל יכול להשאל כי קיים נידון אם שליח להפרשת תרומות ומעשרות יכול להשאל על הנדר או רק המשלח יכול לעשות כן. נציין עוד כי בדרך אמונה, הלכות תרומות פרק ד' בציון ההלכה אות ת"צ כתב שהוראה זו, שאין צריך שלשה אנשים מכונסים צריכה עיון].

דף ח/ב אלו בני אדם שהן יראין להזכיר שם שמים לבטלה

איסור הזכרת שם שמים לבטלה

בגמרתנו נאמר כי נבואת מלאכי (ג/כ), "וְזָרְקָה לָכֶם יְרֵאֵי שְׁמִי שְׁמֹשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶּיהָ", מכוונת ליראים משמו של הקב"ה ואינם מוציאים אותו מפיהם לבטלה, שתזרח עליהם שמש שתעשה עמם צדקה להצילם מכל רע ותביא רפואה בכנפיה (על פי רד"ק שם) [בן יהוידע מבאר כי כוונת